Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

AQSH - XITOY SAVDO-IQTISODIY MUNOSABATLARINING HOZIRGI HOLATI VA UNING O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA’SIRI

Buxorova Nodira
O‘zbekiston Respublikasi Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti huzuridagi Diplomatik akademiya magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.21969858

Annotatsiya: Ushbu maqolada AQSH va Xitoy o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy munosabatlarning 2025 - 2026-yillardagi holati, tomonlar o‘rtasidagi bojxona tariflari bo‘yicha ziddiyatlarning kuchayishi hamda ularning global iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilinadi. Xususan, mazkur qarama-qarshilikning O‘zbekiston tashqi savdosiga, ayniqsa Xitoy bilan savdo balansiga, import-eksport tuzilmasiga va mintaqaviy tranzit salohiyatiga bilvosita ta’siri ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ikki yirik iqtisodiyot o‘rtasidagi savdo urushi O‘zbekiston kabi kichik ochiq iqtisodiyotlar uchun ham xavf, ham yangi imkoniyatlar manbai bo‘lib xizmat qilmoqda.
Kalit so‘zlar: AQSH - Xitoy munosabatlari, savdo urushi, bojxona tariflari, O‘zbekiston iqtisodiyoti, savdo diversifikatsiyasi, tranzit yo‘laklari, Markaziy Osiyo.

Kirish

Jahon iqtisodiyotining ikki yetakchi kuchi - Amerika Qo‘shma Shtatlari va Xitoy - o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy munosabatlar nafaqat ikki davlat, balki butun dunyo xo‘jaligining rivojlanish tendensiyalariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. 2025-yil boshidan buyon AQSH tomonidan bosqichma-bosqich joriy etilgan bojxona tariflari, Xitoyning javob choralari, hamda ikki tomon o‘rtasidagi vaqtinchalik bitimlar global savdo tizimida jiddiy o‘zgarishlarga sabab bo‘lmoqda. O‘zbekiston uchun bu jarayon alohida ahamiyatga ega, chunki so‘nggi yillarda Xitoy mamlakatimizning eng yirik savdo hamkoriga aylandi - 2026-yil yanvar oyida Xitoy O‘zbekistonning umumiy tashqi savdo aylanmasining deyarli 28 foizini, importining esa 35 foizini tashkil etdi. Shu sababli AQSH - Xitoy savdo ziddiyatining kuchayishi yoki pasayishi O‘zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Tahlil

1. AQSH - Xitoy savdo munosabatlarining joriy holati. 2025-yil fevral oyida AQSH Xitoy tovarlariga 10 foizlik qo‘shimcha boj joriy qildi, mart oyida bu ko‘rsatkich yana 10 foizga oshirildi. Iyun oyida tomonlar umumiy stavkani 30 foiz darajasida saqlab qolish bo‘yicha vaqtinchalik kelishuvga erishdilar, biroq oktabr oyida Xitoyning noyob yer metallariga eksport nazoratini kuchaytirishi AQSHni 100 foizlik qo‘shimcha boj bilan tahdid qilishga undadi. Noyabr oyida yangi murosaga erishilib, umumiy stavka 20 foiz atrofida saqlanib qolindi. 2026-yil 20-fevral kuni AQSH Oliy sudi Prezidentning IEEPA qonuni asosida boj joriy etish vakolatini cheklab qo‘ydi, natijada ma’muriyat Section 122 (10 foizlik umumiy baza) va Section 232/301 vakolatlariga o‘tdi. 2026-yil may oyida Pekinda bo‘lib o‘tgan Tramp - Si Szinpin uchrashuvi beqaror sulhni saqlab qoldi, biroq iyul oyida AQSH Savdo vakolatxonasi majburiy mehnat masalasi bahonasida yana 12,5 foizlik qo‘shimcha boj kiritdi. Natijada AQSH rasmiylarining bahosicha, Xitoy tovarlariga umumiy o‘rtacha boj stavkasi 35 - 50 foiz oralig‘ida qaror topdi.

2. O‘zbekiston - Xitoy savdo-iqtisodiy aloqalarining dinamikasi. So‘nggi yillarda Xitoyning O‘zbekiston tashqi savdosidagi o‘rni izchil o‘sib bormoqda. 2023-yilda Xitoy O‘zbekiston eksportining 10,1 foizini, importining esa 29,5 foizini tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilning yanvar - avgust oylarida ikki mamlakat o‘rtasidagi savdo aylanmasi 9,7 milliard dollarga yetib, 21,1 foizga o‘sdi. Biroq bu o‘sish

asosan import hisobiga ta’minlandi: Xitoydan import 27,3 foizga oshib 8,45 milliard dollarni tashkil etgan bo‘lsa, O‘zbekistondan Xitoyga eksport 9 foizga qisqarib, 1,24 milliard dollarga tushdi (asosan sanoat mahsulotlari yetkazib berishning 40,8 foizga kamayishi hisobiga, gaz eksporti esa aksincha 24,1 foizga oshib, Xitoyga eksportning deyarli 40 foizini tashkil etdi). 2026-yil yanvar oyida Xitoy O‘zbekistonning umumiy savdo aylanmasidagi ulushi 27,9 foizga, importidagi ulushi esa 35 foizga yetdi, 2026-yil birinchi choragida esa ikki mamlakat savdo aylanmasi 4,6 milliard dollarni tashkil etdi. 2025-yil sentabr oyida ikki davlat rahbarlari savdo aylanmasini 20 milliard dollarga yetkazish maqsadini belgiladilar.

Ko‘rsatkich	Qiymat	Manba
O‘zbekiston eksportida Xitoy ulushi (2023)	10,1%	JST (JAHON SAVDO TASHKILOTI) / Lloyds Bank
O‘zbekiston importida Xitoy ulushi (2023)	29,5%	JST (JAHON SAVDO TASHKILOTI) / Lloyds Bank
O‘zbekiston - Xitoy savdo aylanmasi (2025-yil 8 oy)	9,7 mlrd. AQSH dollari (+21,1%)	Milliy statistika qo‘mitasi / Frank.uz
O‘zbekistondan Xitoyga eksport (2025-yil 8 oy)	1,24 mlrd. dollar (- 9%)	Milliy statistika qo‘mitasi
Xitoydan O‘zbekistonga import (2025-yil 8 oy)	8,45 mlrd. dollar (+27,3%)	Milliy statistika qo‘mitasi
Importda Xitoy ulushi (2026-yil yanvar)	35%	Milliy statistika qo‘mitasi
Umumiy savdoda Xitoy ulushi (2026-yil yanvar)	27,9%	Caspianpost / Trend
O‘zbekiston - Xitoy savdosi (2026-yil I chorak)	4,6 mlrd. dollar	Milliy statistika qo‘mitasi
2025 - 2027 uchun belgilangan maqsad	Savdo aylanmasini 20 mlrd. dollarga yetkazish	Ikki mamlakat rahbarlari kelishuvi, 2025-yil sentabr

3. Savdo urushining O‘zbekistonga bilvosita ta’siri. Markaziy bankning valyutani tartibga solish va to‘lov balansi departamenti rahbari Otabek Tojiddinov AQSH - Xitoy savdo urushi O‘zbekistonning tashqi savdo taqchilligini yanada oshirishi mumkinligini qayd etgan - sababi, AQSH bojlaridan zarar ko‘rgan Xitoy kompaniyalari muqobil bozorlarga, jumladan Markaziy Osiyoga eksportni kuchaytirishga harakat qilmoqda. Bu, bir tomondan, iste’molchilar uchun arzon Xitoy mahsulotlarining ko‘payishi degani bo‘lsa, ikkinchi tomondan, mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun raqobat bosimining kuchayishini anglatadi. Shu bilan birga, Prezidentning JSTga a’zolik masalalari bo‘yicha maxsus vakili Azizbek Urunov ta’kidlaganidek, “har bir muammo yangi imkoniyat yaratishi” mumkin - global savdo yo‘nalishlarining qayta shakllanishi O‘zbekiston uchun tranzit-logistika salohiyatini oshirish imkoniyatini bermoqda.

4. Tranzit-logistika salohiyati - yangi imkoniyat sifatida. Geosiyosiy vaziyat va savdo urushlari tufayli muqobil yo‘nalishlarga bo‘lgan ehtiyoj kuchayishi bilan Xitoy - Qirg‘iziston - O‘zbekiston temiryo‘li, Trans-Kaspiy (O‘rta) yo‘lak va boshqa tranzit loyihalari faollashmoqda. 2026-yilda O‘zbekistonning oltita hududi (Xonobod, Angren, Yangiyo‘l, Ohangaron, Olot, Termiz tumanlari) transport-logistika markazlari sifatida ixtisoslashtirilib, ularga jami 300 gektar yer maydoni va yiliga 200 million dollarlik imtiyozli kredit liniyalari ajratilishi rejalashtirilgan. Bu choralar O‘zbekistonni Xitoy - Markaziy Osiyo - Yevropa yo‘nalishidagi asosiy tranzit markazlaridan biriga aylantirish, shuningdek kritik minerallar va “yashil” energetika sohasida hamkorlikni kengaytirish imkonini bermoqda.

Xulosa

AQSH - Xitoy savdo-iqtisodiy munosabatlaridagi keskinlik hozircha to‘liq yechimini topmagan, davriy ravishda kuchayib-pasayib turuvchi jarayon bo‘lib qolmoqda. Bu holat O‘zbekiston kabi Xitoyga savdo jihatidan kuchli bog‘liq bo‘lgan mamlakatlar uchun ikki xil natijaga olib kelishi mumkin: bir tomondan, savdo taqchilligi va mahalliy ishlab chiqarishga bosimning kuchayishi xavfi, ikkinchi tomondan esa, global ta’minot zanjirlarining qayta yo‘naltirilishi natijasida tranzit-logistika, eksport diversifikatsiyasi va investitsiyalarni jalb qilish borasidagi yangi imkoniyatlar. O‘zbekiston uchun ustuvor vazifa - eksport tarkibini xomashyodan sanoat va qayta ishlangan mahsulotlar tomon diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqarishning raqobatbardoshligini oshirish, hamda mintaqaviy tranzit salohiyatidan strategik jihatdan foydalanishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Markaziy bank (O‘zbekiston Respublikasi). Valyutani tartibga solish va to‘lov balansi departamenti materiallari, 2025.
2. Spot.uz. “‘Dunyo avvalgidek emas’ - prezident savdo urushlarining O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri haqida.” 2025.
3. Caspianpost.com. “Uzbekistan Emerges as China's Key Gateway to Central Asia.” 2026.
4. Frank.uz. “Uzbekistan's trade with China has increased: exports are falling, imports are booming.” 2025.
5. Lloyds Bank Trade Portal. “Foreign trade figures of Uzbekistan.” 2026.
6. Gazeta.uz. “O‘zbekistonning oltita hududini transport-logistika sohasini rivojlantirishga ixtisoslashtirish taklif etildi.” 2026.
7. Gazeta.uz. “Markaziy Osiyo tarixiy savdo koridorlariga qaytmoqda.” 2026.
8. World Trade Organization. Trade Forecast va Global Trade Outlook hisobotlari, 2025 - 2026.
9. Trading Economics. O‘zbekiston va Xitoy tashqi savdo statistikasi, 2024 - 2026.